AZADE
PROMETHEUS

PERCY BYSSHE SHELLEY

Türkçesi
İsmail Orhan Sönmez



/ otukennesriyat

YAYIN NU: 2049
EDEBÎ ESERLER: 1045

T.C. KÜLTÜR ve TURİZM BAKANLIĞI
SERTİFİKA NU: 49269

ISBN: 978-625-408-634-2

www.otuken.com.tr | otuken@otuken.com.tr

ÖTÜKEN NEŞRİYAT A.Ş.®
İstiklâl Cad. Ankara Han 65/3 • 34433 Beyoğlu-İstanbul
Tel: (0212) 251 03 50

Genel Müdür: Ertuğrul Alpay

Genel Yayın Yönetmeni: Göktürk Ömer Çakır

Editör: M. Bilal Erimez

Çeviri Editörü: Tamer Gülbek

Kapak Tasarımı: Ötüken

Dizgi-Tertip: Damla Acar

Kapak Baskısı: Levent Ofset

Baskı: Levent Ofset Basım ve Ambalaj Sanayi AŞ
Fatih Cad. Karadal Sok. Nu:13
Merter-İstanbul Güngören/İstanbul
Sertifika Nu: 45163

İstanbul- 2024

Kitabın bütün yayın hakları Ötüken Neşriyat A.Ş.'ye aittir. Yayınevinden yazılı izin alınmadan, kaynağın açıkça belirtildiği akademik çalışmalar ve tanıtım faaliyetleri haricinde, kısmen veya tamamen alıntı yapılamaz; hiçbir matbu ve dijital ortamda kopya edilemez, çoğaltılamaz ve yayımlanamaz.

Percy Bysshe Shelley: 4 Ağustos 1792'de West Sussex'e bağlı Horsham yakınlarında, bugün koruma altında olan Field Place'te doğdu. İngiliz romantik şiirinin en önemli temsilcisi olan Shelley, Syon House Academy (1802-1804) ve Eton College'ın (1804-1810) ardından Oxford'daki University College'a girdi fakat *Necessity of Atheism* adlı eseri sebebiyle 1811'de buradan kovuldu. İlk önemli şiiri "Kraliçe Mab"i 1813'te yazdı. Edebî olarak William Wordsworth'ten, siyasi görüşleri itibarıyla William Godwin ve Thomas Paine'den etkilenmiştir. 1814'te, daha sonra *Frankenstein*'ın yazarı olarak ünlenecek, Mary Wollstonecraft'la kaçarak evlendiler.

En tanınmış eserleri arasında "Ozymandias" (1818), "Ode to the West Wind" (Batı Rüzgârına Övgü, 1819), "To a Skylark" (Bir Tarla Kuşuna, 1820), arkadaşı T.J. Hogg ile birlikte yazdığı felsefi risalesi *The Necessity of Atheism* (Ateizmin Gerekliliği, 1811), "The Mask of Anarchy" (Anarşinin Maskesi, 1819) adlı siyasi balad yer almaktadır. Diğer önemli eserleri arasında *The Cenci* (1819) adlı şiirsel draması, *Alastor or The Spirit of Solitude* (Alastor veya Yalnızlığın Ruhu, 1815), *Julian ve Maddalo* (1819), *Adonais* (1821), çokları tarafından başyapıtı olarak kabul edilen *Prometheus Unbound* (Azade Prometheus, 1820), *Hellas* (1822) ve tamamlanmamış son eseri *The Triumph of Life* (Hayatın Zaferi, 1822) gibi uzun şiirler yer alır. Bu büyük romantik şair, 8 Temmuz 1822'de İtalya'nın Lerici kentinde geçirdiği bir deniz kazasında boğularak öldü.

İsmail Orhan Sönmez: 1978'de Kastamonu İnebolu'da doğdu. İlk, orta, lise öğrenimini Balıkesir'de tamamladı. Tarih, felsefe, doğa bilimleri ve edebiyat alanında okuma ve gözlemlerini sürdüren Sönmez, düşüncesinin sıklet merkezini kültür felsefesi, modernizm eleştirileri, gelenekçilik, siyasal kurumların felsefi, kültürel ve metafizik öncüllerini tartışan metapolitik üzerine yerleştirmiştir. Evli ve iki çocuk sahibi olan Sönmez, İngilizce, Fransızca ve Almanca bilmektedir. **Eserleri**: *Kayıp Jeolojiler* (2018, şiir) *Doğa Tarih İnsan Üzerine Aykırı Düşünceler* (2018, deneme) *Kardeşim Kurt* (2019, şiir) *Hızırname* (2020, şiirsel deneme) ve 2022 Şiir Derneği Özel Ödülü sahibi *Tulliana: Anadolu Parsına Şiirler* (2021, destan).



İÇİNDEKİLER

PERCY BYSSHE SHELLEY
(4 Ağustos 1792 – 8 Temmuz 1822) • 9

AZADE PROMETHEUS HAKKINDA • 13

PREFACE • 16 ——— **ÖN SÖZ** • 17

Prometheus Unbound
A Lyrical Drama in Four Acts
by
Percy Bysshe Shelley

ACT I • 34
ACT II • 116
ACT III • 180
ACT IV • 224

Azade Prometheus
Dört Perdelik Lirik Drama
Percy Bysshe Shelley

I. PERDE • 35
II. PERDE • 117
III. PERDE • 181
IV. PERDE • 225

NOTE ON *PROMETHEUS UNBOUND*,
by MRS. SHELLEY • 276

AZADE PROMETHEUS
ÜZERİNE
BAYAN SHELLEY'NİN NOTU • 277

PERCY BYSSHE SHELLEY:
ROMANTİZMİN MUTSUZ BİLİNCİ
(Hasan Aksakal) • 291

SON NOTLAR • 305

PERCY BYSSHE SHELLEY

(4 Ağustos 1792 – 8 Temmuz 1822)

İngiliz romantik hareketinin en önemli temsilcilerinden birisi olarak kabul edilen şair Percy Bysshe Shelley İngiltere'de Warnham, West Sussex'de dünyaya geldi. Ailesi oldukça varlıklıydı, 1804-1810 arasında o zamanların zenginlerine hitap eden Eton College'da eğitim görmüş, ardından da Oxford Üniversitesine girmiş, ancak 1811'de, *Ateizmin Gerekliliği* adıyla yayımladığı otorite karşıtı broşür yüzünden oradan kovulmuştu. Londra'da genç ve güzel Harriet Westbrook'a âşık oldu. Aşkları aileleri tarafından onaylanmadığından, evlenip İngiltere'nin kuzeybatısındaki Göller Bölgesi'nde yaşamaya karar verdiler. Orada ilk önemli şiiri "Kraliçe Mab"ı (1813) yazdı.

Tanrı'yla ilgili düşünceleri çok eleştirildi. Ona göre Tanrı fikrinin ardında yatan saik, insanın bilinemez olayları adlandırma ve anlama ihtiyacıydı. Fakat insan, yalnızca anlamakta zorlandığı sıra dışı olayları değil, nedenlerini anlayabileceği basit olayları da Tanrı'ya atfediyordu. Ona göre temel olarak Tanrı konsepti insanın doğanın işleyişiyle ilgili merakına bir açıklama bulma ihtiyacından, bir anlamda cehaletinden kaynaklanmaktaydı. Percy Bysshe Shelley 1811'de tanıştığı William Godwin'in düşüncelerinden çok etkilendi. Aynı sene başlayan dostlukları ve öğretmen-öğrenci ilişkileri hem yüz yüze hem de mektuplar yoluyla yıllarca devam etti. Godwin'in, Shelley'nin şiiri üzerindeki etkisi, 1813'te, o, romantiklerin ikinci kuşağına ait bir şair olarak ünlendiği dönemde fark edilmeye başlandı. Elbette eserlerinin diğer yazarların katkılarıyla zenginleştiğini, ancak akıl hocasının, yani Godwin'in aşıladığı fikirler sayesinde idealist tonuna ulaştığını belirtmek gerekir. Artık onun birçok eserinde gördüğümüz, Fransız Devrimi'nden kaynaklanan ve İngiliz kültüründe radikalizmin yeniden canlanmasına hizmet eden düşüncelerin çoğunun, akıl hocasının etkisi altında geliştiğini biliyoruz.

Godwin'in etkisi, etik rasyonalizm dürtüsünde, ütopik önerilerin oluşturulmasında, tutkuların aklanmasında ve duyguların önceliği ilkesinde kendisini gösterir. Bu dört özellik, İngiliz edebiyatında romantizmin teorik temellerini meydana getirdi. Bu andan itibaren İngiliz edebiyatına din ve geleneklerden çok, ahlak ve davranışlar biçim vermeye başladı. Bu noktadan hareketle Shelley'nin Alman romantik felsefesini karşı-devrimci olarak değerlendirdiğini vurgulamakta fayda var. Bununla birlikte, Alman ve İngiliz romantik hareketleri arasında bireycilik konusunda bir ortak nokta vardı ve özellikle Shelley gibi şairlerde bu devrimci eğilimler açıkça görülüyordu.

Percy Bysshe Shelley ve romantiklerin ikinci kuşağı şairler halkı ve toplumsal olanı merkeze alan, Hristiyanlığa alternatif bir mitoloji geliştirmeye çabaladılar. Belirleyici ortak özellikleri Jakoben düşüncenin reddinde ve şiiri devrimci bir silah olarak kullanmakta yatar. Onlara göre şiir bir eylem çağrısıdır. Diğer birçok yazarın ve akımın öğretileri onun düşüncesine ve yaratıcılığına katkı yapmış olsa da, Godwin'in Shelley üzerindeki etkisi her zaman en baskını olmuştur.

Ancak öğrenci ile öğretmen arasında bazı farklar da mevcuttu: Godwin, insanın ruhsal kemali için huzur ve sükûnetin gerekli olduğunu düşünüyordu; Shelley ise toplumsal itiraz ve karmaşaya güveniyordu. Bu anlamda Shelley, Thomas Paine'in ideallerini ve onun sosyal bir varlık olarak insanın değerini öne koyan anlayışını benimsiyordu. Godwinci bireycilik Shelley'ye insanın toplum içindeki yeri konusunda ilham verir: bu görüşe göre toplum bireysel iradelerin toplamından ibarettir ve dünyayı değiştirme gücü bulunmaz. Ancak Shelley toplumsal kurumların dönüştürücü kapasitesine inanıyordu, bu noktada Godwinci anarşist düşünceden ayrılıyordu.

Evliliğinde mutsuz olan Shelley'nin Godwin'le olan dostluğu, hocasının kütüphanesinde çalışırken birlikte zaman geçirdiği Godwin'in 16 yaşındaki kızı Mary ile evlenmeye karar vermesiyle bozuldu. Temmuz 1814'te Percy Bysshe Shelley, karısını ve iki çocuğunu geride bırakarak genç Mary ile birlikte kaçmaya karar verdi. Mary'nin üvey kız kardeşi Claire Marie Jane Clairmont'un huzurunda evlendiler; sonra bu üçlü İsviçre'ye doğru yola çıktı. Altı hafta sonra İngiltere'ye döndüklerinde Godwin'in kırgın ve öfkeli olduğunu gördüler. Bu arada Shelley eski karısı Harriet'in intihar ettiğini öğrendi ve ondan olan iki oğlunun velayetini kaybetti.

Mary hiç okula gitmeyip evde eğitim görmüştü ve babasının entelektüel ortamı sayesinde derin bir bilgi birikimine sahip olmuştu. Onun varlığının Shelley'nin hayatında çok zenginleştirici bir rol oynadığı söylenebilir. Mary,

ünlü eseri *Frankenstein*'ı yazdığında evliydi ve henüz yirmi yaşında bile değildi. Bazı eleştirmenler kocasının ünü kendisini gölgede bırakmasaydı buna benzer daha çok eser üretebileceğini iddia eder. Buna rağmen Mary Shelley, İngiliz edebiyatının en önemli türlerinden sayılan kısa öykünün en büyük yazarlarından biri olarak kabul edilir.

Shelley kendisine verem teşhisi konulduktan sonra eşi Mary ile birlikte İngiltere'den ayrılarak İtalya'ya yerleşti. Milano, Lucca, Venedik, Napoli ve Floransa'da yaşadı. Varoluşun talihsizliklerinden doğan melankoliyi yansıtan önemli eserlerini de bu sırada yazdı.

Şiirinde olduğu kadar siyasi ve sosyal görüşlerinde de radikal olan Shelley, yaşamı boyunca şöhrete ulaşamadı, ancak ölümünden sonra şiirdeki başarılarının tanınması giderek arttı ve Robert Browning, Algernon Charles Swinburne, Thomas Hardy ve W.B. Yeats gibi sonraki nesil şairler üzerinde önemli bir etki yarattı. Amerikalı edebiyat eleştirmeni Harold Bloom onu "mükemmel bir zanaatkâr", "rakipsiz bir lirik şair" ve "şiir yazan en gelişmiş şüpheci zekâlardan biri" olarak tanımlıyor.

Shelley'nin ünü yirminci yüzyıl boyunca inişli çıkışlı bir grafik gösterdi, ancak asrın sonuna doğru şiirsel imgeleminin artan ivmesi, farklı şiir biçimleri konusundaki ustalığı ve çalışmalarındaki şüpheci, idealist ve materyalist fikirlerin girift etkileşimi nedeniyle giderek büyüyen bir beğeni topladı.

AZADE PROMETHEUS HAKKINDA

Azade Prometheus (*Prometheus Unbound*), Percy Bysshe Shelley'nin 1820'de yayımlanan dört perdelik lirik dramasıdır ve birçok eleştirmene göre onun başyapıtıdır. Konusunu, Klasik Yunan mitolojik kahramanı Prometheus'un tanrılara meydan okuyup insanlığa ateşi getirmesi sonucu Zeus'un kendisini ebedî cezaya çarptırmasından alır. Shelley oyunu yazarken Aiskhylos'a ait klasik oyun üçlemesi *Prometheia*'dan esinlenmiştir. Shelley'nin oyunu da Prometheus'un esaretten kurtuluşuyla ilgilidir, ancak Aiskhylos'un versiyonundan farklı olarak bu oyunun sonunda Prometheus ile Jüpiter (Zeus) arasında bir uzlaşma olmaz. Bunun yerine Jüpiter tahtından alaşağı edilir, Prometheus bu şekilde serbest kalır.

Shelley'nin bu oyunu bir "closet drama"dır. Bu tür oyunlar, içerdiği farklı karakterlerle manzum bir oyun tarzında yazılmasına rağmen sahneye konmak amacı taşımaz. Onun yerine sahnede bir kişi, ya da bir grup tarafından okunarak sunulur. Yine de oyun, onu teoride de olsa oynanabilir kılan gerilim, gizem ve diğer dramatik efektlere sahiptir.

On dokuzuncu yüzyıl başlarının romantik şairi Percy Bysshe Shelley, yazdığı dönem itibarıyla, hem tarihsel ve mitolojik figürlere ve onların ölüme meydan okuyan kahramanlık ve zafer hikâyelerine hayran olan geç bir neo-klasikçi, hem de daha ince insani duyguları ve doğal güzellikleri konu edinen erken bir romantikti. *Azade Prometheus*, klasik mitoloji geleneğini açık şekilde romantik stilizasyonla birleştiren dört perdelik bir oyundur. Dahası, Prometheus'un öyküsünün kendisi de zaten bu iki edebî idealin birleşimidir: Titan, klasik trajik fedakârlığıyla romantiklerin şövalyelik ve erdem takıntısının tam kalbinde yer alan yalnız bir kahramandır.

On dokuzuncu yüzyılın başlarında yazmaya başlayan genç entelektüel Shelley, önce Amerika Birleşik Devletleri'nde, daha sonra Fransa'da ve yavaş yavaş İngiltere'de yaygınlaşan devrimci felsefeyi çekici buluyordu. Onun *Prometheus* versiyonu, Yunan oyun yazarı Aiskhylos'a ait orijinal metnin bazı unsurlarını bu ideallere uyacak şekilde değiştirdi ve konuyu daha çağdaş prensiplerle yeniden yorumladı. Klasik mitolojinin tanrıla-

rının, klasik ideolojiden ziyade modern ideolojinin sözcüsü olarak kullanıldığı Shelley'nin versiyonunda, korkunç imgeler ve etkileyici diyaloglar ön plana çıkar. Onun *Prometheus*'u, eşitlik ve özgürlük arayışında, kişisel kurtuluştan ziyade insanlığın yararını merkeze koyan ideal bir devrimcidir ve onun tiranlığa karşı kararlılığı birçok açıdan direnişin yararları üzerine öğretici bir derstir.

Shelley'nin oyunu dört perdeden oluşur. Her biri olayın farklı tematik ve duygusal yönüne odaklanır. I. Perde'nin merkezinde Prometheus bulunur, cezasının gerekçesini açıklar ve çektiği acıları betimler. Titan'ın tiradında kendisinin mecazi önemi vurgulanır: O, insan düşüncesini, özgürlük ve barışa yönelik entelektüel insani arzuları temsil etmektedir. II. Perde'de Shelley odağını, sevgilisi Prometheus'tan ayrılınca harap olan Asia'ya kaydırır. Asia, insani duyguların tezahür edişidir; temel olarak sevginin ve tutkunun fiziksel tezahürüdür. Prometheus insanlığın zihinsel gücünü temsil ederken, Asia insanlığın duygularını temsil eder. İnsan her iki yönünü de kullanmadan insan olamaz; onların ayrılığı, baskılanan insanların eksik ve bölünmüş doğalarına gönderme yapar. Asia'nın sevgilisiyle yeniden bir araya gelme arzusu oyunun itici gücü olur, Shelley bunu yaparak özgürlüğe kavuşmada sevginin oynadığı role işaret eder.

III. Perde'de odak Jüpiter'e döner. Shelley burada "Tanrıların Tanrısı"nın sürgünden önce de sonra da mevcut olan baskıcı yönetimini açıkça ortaya koyar ve zalime odaklanmak suretiyle Prometheus ve Asia gibi kulların zihinsel güçlerini duyguları ve tutkularıyla birleştirmeleri hâlinde dünyada neler olabileceğine işaret eder. Devrimin nihai temsilcisi olan Demogorgon da idealize edilmiş bir başka devrimci figürdür: İnsanları baskı altında tutan resmî iktidarın hiyerarşilerini reddeder ve örgütlerin ve kurumların reforma uğratılmasından ziyade lağvedildiği bir dünyayı tasavvur eder.

IV. Perde'de, Demogorgon'un rasyonel ve devrimci ruhu tarafından yönlendirilen insan, zekâsını ve tutkusunu birleştirir. Özgürlüğe ulaşılır ve insan kendini gerçekleştirir. Bu devrim ve yeniden tasavvur döngüsü içinde Shelley açık bir uyarıda bulunur. Devrimin yeni bir toplumsal düzen oluşturması için geçmişte kullanılan yapılardan tamamen vazgeçmesi gerektiğini, aksi takdirde aynı tiranlıkların eninde sonunda yeniden yüzeye çıkacağını söyler. Ona göre sosyokültürel dönüşüm baskının sona ermesini sağlamanın tek yoludur. Aslında Shelley, Jüpiter'in, Satürn'ün zalim yönetimine misillemesinde de görüldüğü gibi, çağının devrimcilerini eski düzeni

revize etmek yerine tamamen yıkıp yerine bambaşka bir düzen kurma konusunda uyarmış olur.

Oyundaki ana karakterler (Prometheus, Asia ve Demogorgon) insanlığın farklı yönlerini temsil ederler. İnsanlık nasıl bölünmüşse onlar da Jüpiter'in emriyle bölünürler. Ne zaman ki Demogorgon, Jüpiter'i Tartaros'a gönderir, o zaman bu ayrı düşmüş yönler tekrar bir bütün hâlinde birleşir. Prometheus ve Asia'nın bir araya gelişleriyle, insanın zihinsel ve duygusal yönleri de yeniden bir araya gelmiş olur. Jüpiter'in uzun zamandır insanlardan esirgediği sevgi, neşe ve mutluluk gibi duygular tekrar hüküm sürmeye başlar. Acı çekmekten özgürlüğe giden bu yolculuk farklı şiir formlarının ustalıklı kullanımıyla ifade edilir. Shelley, şiir biçimleri arasındaki bu geçişlerle imgelerinin rüyavari etkisini de artırır.

Onun imgeleri de duygu tasvirleri de ışıltılı ve uçucudur. Shelley her karaktere, kendi acılarını ve neşelerini yansıtan farklı birer ses atfederek, onların duygularını organik bir özgünlükle aktarmayı başarır. Ruhların ve diğer unsurların sesleri bile dikkatli bir şekilde çalışılmış, her birine kendisine özgü bir kişilik kazandırılmıştır. Koro karakterlerinin lirik ara bölümleri gayet ölçülü ve kafiyeli formlarla yazılmıştır, ancak öyle ustaca düzenlenmiştir ki bu katı formlar okuyucuya hiç rahatsızlık vermez.

Shelley *Azade Prometheus*'u, kendi şairliğinin ve devrimciliğinin mükemmel bir sentezi olarak görür. Didaktik şiirden nefret ettiğini, hiçbir zaman tek amacının toplumsal olmadığını da söyler. Onun amacı, seçkin şiir okurlarının incelikli hayal güçlerini ahlaki ve idealist görüşlerle tanıştırmaktır.

Çağdaşlarının devrimci ideallerinden etkilenmiş olsa da sonuçta bu oyun, izleyeni harekete geçmeye teşvik etmeyen veya ona herhangi bir şey empoze etmeyen zarif ve sanatsal bir ifade biçimidir. *Azade Prometheus*, genel olarak insan ruhunun çeşitli yönlerinin, özel olaraksa amansız düşmanlığa karşı insan azminin ve onun doğuştan gelen özgürlük tutkusunun irdelendiği bir oyundur ve Shelley'nin en önemli yapıtı olarak kabul edilir.

PREFACE

The Greek tragic writers, in selecting as their subject any portion of their national history or mythology, employed in their treatment of it a certain arbitrary discretion. They by no means conceived themselves bound to adhere to the common interpretation or to imitate in story as in title their rivals and predecessors. Such a system would have amounted to a resignation of those claims to preference over their competitors which incited the composition. The Agamemnonian story was exhibited on the Athenian theatre with as many variations as dramas.

I have presumed to employ a similar license. The Prometheus Unbound of Æschylus supposed the reconciliation of Jupiter with his victim as the price of the disclosure of the danger threatened to his empire by the consummation of his marriage with Thetis. Thetis, according to this view of the subject, was given in marriage to Peleus, and Prometheus, by the permission of Jupiter, delivered from his captivity by Hercules. Had I framed my story on this model, I should have done no more than have attempted to restore the lost drama of Æschylus; an ambition which, if my preference to this mode of treating the subject had incited me to cherish, the recollection of the high comparison such an attempt would challenge might well abate. But, in truth, I was averse from a catastrophe so feeble as that of reconciling the Champion with the Oppressor of mankind. The moral interest of the fable, which is so powerfully sustained by the sufferings and endurance of Prometheus, would be annihilated if we could conceive of him as unsaying his high language and quailing before his successful and perfidious adversary. The only imaginary being, resembling in any degree Prometheus, is Satan; and Prometheus is, in my judgment, a more poetical character than Satan, because, in addition to courage, and majesty, and firm and

ÖN SÖZ*

Yunan trajedi yazarları ulusal tarihlerinin ya da mitolojilerinin herhangi bir bölümünü konu olarak seçerken bunu ele alışlarında belli bir keyfî takdir yetkisi kullanmışlardır. Kendilerini hiçbir şekilde ortak yoruma bağlı kalmak ya da rakiplerini ve seleflerini başlıkta olduğu gibi hikâyede de taklit etmek zorunda hissetmemişlerdir. Böyle bir anlayış, eseri yazmaya kendilerini teşvik eden rakiplerine karşı üstünlük iddialarından vazgeçmek anlamına gelirdi. Agamemnon'un hikâyesi Atina tiyatrosunda oyun sayısı kadar farklı biçimlerde sergilenmiştir.

Ben de buna benzer bir kişisel tercih kullanmayı uygun gördüm. Aiskhylos'un *Azade Prometheus*'unda, Jüpiter, Thetis'le evliliğinin imparatorluğuna mal olacak bir tehlikeye yol açacağı sırrının kendisine Prometheus tarafından açıklanmış olmasının bir kefareti olarak kurbanını serbest bırakır. Bu yoruma göre sonuçta Thetis, Peleus'la evlendirilmiş, Herkül de Jüpiter'in emriyle Prometheus'un tutsaklığına son vermiştir. Ben de hikâyemi bu model üzerine kurmuş olsaydım, Aiskhylos'un kayıp eserini tekrar canlandırmaya çalışmaktan başka bir şey yapmamış olurdum; eğer konuyu bu şekilde ele almayı tercih etmiş olsaydım, buradaki girişimin ileri süreceği yüksek kıyaslamanın etkisi pekâlâ azalabilirdi. İşin aslı, eserin Kahramanı'nı insanlığa zulmeden Tiran'la barıştırmak gibi küçük çaplı bir felaketten kaçınmak istiyordum. Prometheus'un çektiği acılardan ve bunlara karşı direnişinden çıkarılacak ahlaki ders, onu güçlü düşmanının önünde suspus olmuş ve sinmiş olarak gösterdiğimizde yok olurdu. Prometheus'a bir dereceye kadar benzeyen tek kurgusal varlık Milton'ın Şeytan'ıdır ve bana göre Prometheus Şeytan'dan daha şiirsel bir karakterdir, çünkü cesaret, heybet ve

* çev. Azime Özeren.

patient opposition to omnipotent force, he is susceptible of being described as exempt from the taints of ambition, envy, revenge, and a desire for personal aggrandizement, which, in the hero of *Paradise Lost*, interfere with the interest. The character of Satan engenders in the mind a pernicious casuistry which leads us to weigh his faults with his wrongs, and to excuse the former because the latter exceed all measure. In the minds of those who consider that magnificent fiction with a religious feeling it engenders something worse. But Prometheus is, as it were, the type of the highest perfection of moral and intellectual nature impelled by the purest and the truest motives to the best and noblest ends.

This Poem was chiefly written upon the mountainous ruins of the Baths of Caracalla, among the flowery glades and thickets of odoriferous blossoming trees, which are extended in ever winding labyrinths upon its immense platforms and dizzy arches suspended in the air. The bright blue sky of Rome, and the effect of the vigorous awakening spring in that divinest climate, and the new life with which it drenches the spirits even to intoxication, were the inspiration of this drama.

The imagery which I have employed will be found, in many instances, to have been drawn from the operations of the human mind, or from those external actions by which they are expressed. This is unusual in modern poetry, although Dante and Shakespeare are full of instances of the same kind; Dante indeed more than any other poet, and with greater success. But the Greek poets, as writers to whom no resource of awakening the sympathy of their contemporaries was unknown, were in the habitual use of this power; and it is the study of their works (since a higher merit would probably be denied me) to which I am willing that my readers should impute this singularity.

One word is due in candor to the degree in which the study of contemporary writings may have tinged my composition, for such has been a topic of censure with regard to poems far more popular, and indeed more deservedly popular, than mine. It is impossible that any one, who inhabits the same age with such writers as those who stand in the foremost ranks of our own, can conscientiously assure himself that his language and tone of thought may not have

kadir-i mutlak bir güce karşı kararlı ve sabırlı bir şekilde karşı koymanın yanı sıra, *Kayıp Cennet*'in kahramanında ahlaki çıkarıma engel olan hırs, kıskançlık, intikam ve kendini yüceltme arzusu gibi kusurlardan da muaf görünür. Şeytan'ın karakteri zihinde onun hatalarını yanlışlarıyla tartmamıza ve mazur görmemize yol açan tehlikeli bir kadercilik yaratır, çünkü yanlışları her türlü ölçüyü aşar. Bu muhteşem kurguyu dinî bir duyguyla değerlendirenlerin zihninde bu, daha da kötü bir şey uyandırır. Oysa Prometheus en saf ve en doğru güdülerle en iyi ve en asil amaçlara doğru itilen, ahlaki ve entelektüel doğanın en yüksek mükemmelliğinin bir örneğidir.

Bu şiir esas olarak Caracalla Hamamlarının devasa kalıntıları üzerinde, uçsuz bucaksız düzlüklerde, havada asılı duran baş döndürücü kemerleriyle dolambaçlı labirentler hâlinde uzayıp giden çiçekli koruluklarda ve güzel kokulu çiçekler açan çalılıkların arasında yazılmıştır. Roma'nın parlak mavi gökyüzü ile bu ilahi iklimde uyanan baharın etkisi ve ruhları sarhoşluğa kadar sürükleyen yeni hayat bu dramanın ilham kaynağı olmuştur.

Kullandığım imgelerin, birçok örnekte, insan zihninin faaliyetlerinden ya da bunların ifade edildiği dış eylemlerden alındığı görülecektir. Dante ve Shakespeare aynı türden örneklerle dolu olsa da bu, modern şiirde alışılmadık bir durumdur: Dante gerçekten de diğer tüm şairlerden daha başarılıdır. Fakat çağdaşlarının sempatisini uyandırmak için hiçbir kaynağa sahip olmayan yazarlar olarak Yunan şairleri bu gücü alışkanlıkla kullanıyorlardı ve okuyucularımın bu benzersizliği atfetmesini istediğim şey (muhtemelen daha büyük bir övgü benden esirgeneceğinden) onların eserlerini iyi incelemiş olmamdır.

Çağdaş eserler üzerinde çalışmamın kendi işlerime ne ölçüde etki etmiş olabileceğini açıkça ifade etmem gerekir, çünkü aynı şey benimkinden katbekat daha popüler olan, haklı olarak büyük rağbet gören şiirlerle ilgili bile eleştiri konusu olmuştur. Kendi dönemimizin en önde gelen yazarlarıyla aynı çağda yaşayan herhangi birinin, dilinin ve düşünce tarzının

been modified by the study of the productions of those extraordinary intellects. It is true that, not the spirit of their genius, but the forms in which it has manifested itself, are due less to the peculiarities of their own minds than to the peculiarity of the moral and intellectual condition of the minds among which they have been produced. Thus a number of writers possess the form, whilst they want the spirit of those whom, it is alleged, they imitate; because the former is the endowment of the age in which they live, and the latter must be the uncommunicated lightning of their own mind.

The peculiar style of intense and comprehensive imagery which distinguishes the modern literature of England has not been, as a general power, the product of the imitation of any particular writer. The mass of capabilities remains at every period materially the same; the circumstances which awaken it to action perpetually change. If England were divided into forty republics, each equal in population and extent to Athens, there is no reason to suppose but that, under institutions not more perfect than those of Athens, each would produce philosophers and poets equal to those who (if we except Shakespeare) have never been surpassed. We owe the great writers of the golden age of our literature to that fervid awakening of the public mind which shook to dust the oldest and most oppressive form of the Christian religion. We owe Milton to the progress and development of the same spirit: the sacred Milton was, let it ever be remembered, a republican and a bold inquirer into morals and religion. The great writers of our own age are, we have reason to suppose, the companions and forerunners of some unimagined change in our social condition or the opinions which cement it. The cloud of mind is discharging its collected lightning, and the equilibrium between institutions and opinions is now restoring or is about to be restored.

As to imitation, poetry is a mimetic art. It creates, but it creates by combination and representation. Poetical abstractions are beautiful and new, not because the portions of which they are composed had no previous existence in the mind of man or in Nature, but because the whole produced by their combination has some intelligible and beautiful analogy with those sources of emotion and thought and with the contemporary condition of them.

bu olağanüstü zekâların eserlerini incelerken onlardan etkilenmediğinden vicdanen emin olması mümkün değildir. Şurası bir gerçektir ki dehalarının ruhu olmasa da ortaya çıkardığı biçimler kendi zihinlerinin özgünlüğünden ziyade, yararlandıkları zihinlerin ahlaki ve entelektüel özgünlüğünden kaynaklanmaktadır. Bu nedenle bazı yazarlar taklit ettikleri iddia edilen kişilerin ruhuna sahip olmak istedikleri hâlde yalnızca biçimine sahiptirler, çünkü biçim yaşadıkları çağın onlara bir armağanıdır, oysa ruh zihinde nedensiz çakan bir şimşek gibidir.

İngiltere'nin modern edebiyatını farklı kılan ve yoğun ve kapsamlı tasvirlerden oluşan o kendine has üslup, genel olarak herhangi bir yazarın taklidi sonucu ortaya çıkmamıştır. Yeteneklerin kütlesi her dönemde maddi olarak aynı kalır, onu harekete geçiren koşullarsa sürekli değişir. İngiltere, her biri nüfus ve alan bakımından Atina'ya eşit olan kırk cumhuriyete bölünmüş olsa, Atina'nınkinden daha mükemmel olmayan kurumlar altında, bunların (Shakespeare'i saymazsak) dünya kültüründe zirve olmuş filozoflar ve şairler yetiştireceğini düşünmek için ortada bir neden yoktur. Edebiyatımızın altın çağının büyük yazarlarını Hristiyan dininin en eski ve en baskıcı biçimini yerle bir eden toplumsal zihnin o coşkulu uyanışına borçluyuz. Milton'ı da aynı ruhun serpilip gelişmesine borçluyuz: Aziz Milton'ın bir cumhuriyetçi olduğu, ahlak ve din konusunda gözü pek bir araştırmacı olduğu unutulmamalıdır. Kendi çağımızın büyük yazarlarının, toplumsal durumumuzda ya da onu pekiştiren fikirlerde hayal bile edilemeyecek bir değişimin yoldaşları ve öncüleri olduğunu düşünmek için geçerli nedenlerimiz var. Zihin bulutu biriktirdiği şimşekleri boşaltıyor; kurumlar ile fikirler arasındaki denge yeniden kuruluyor ve bu kurulum tamamlanmak üzere.

Taklit konusuna gelince, şiir mimetik bir sanattır. Yaratır, ancak birleştirme ve temsil yoluyla yaratır. Şiirsel soyutlamalar güzel ve yenidir; bunları oluşturan parçaların insan zihninde veya doğada daha önce var olmaması nedeniyle değil, bunların bir araya gelmesiyle oluşan bütünün bu duygu ve düşünce kaynaklarıyla ve bunların çağdaş durumuyla anlaşılır ve güzel bir benzerlik oluşturmasından ötürü.

One great poet is a masterpiece of Nature which another not only ought to study but must study. He might as wisely and as easily determine that his mind should no longer be the mirror of all that is lovely in the visible universe as exclude from his contemplation the beautiful which exists in the writings of a great contemporary. The pretence of doing it would be a presumption in any but the greatest; the effect, even in him, would be strained, unnatural and ineffectual. A poet is the combined product of such internal powers as modify the nature of others, and of such external influences as excite and sustain these powers; he is not one, but both. Every man's mind is, in this respect, modified by all the objects of Nature and art; by every word and every suggestion which he ever admitted to act upon his consciousness; it is the mirror upon which all forms are reflected and in which they compose one form. Poets, not otherwise than philosophers, painters, sculptors and musicians, are, in one sense, the creators, and, in another, the creations, of their age. From this subjection the loftiest do not escape. There is a similarity between Homer and Hesiod, between Æschylus and Euripides, between Virgil and Horace, between Dante and Petrarch, between Shakespeare and Fletcher, between Dryden and Pope; each has a generic resemblance under which their specific distinctions are arranged. If this similarity be the result of imitation, I am willing to confess that I have imitated.

Let this opportunity be conceded to me of acknowledging that I have what a Scotch philosopher characteristically terms a 'passion for reforming the world:' what passion incited him to write and publish his book he omits to explain. For my part I had rather be damned with Plato and Lord Bacon than go to Heaven with Paley and Malthus. But it is a mistake to suppose that I dedicate my poetical compositions solely to the direct enforcement of reform, or that I consider them in any degree as containing a reasoned system on the theory of human life. Didactic poetry is my abhorrence; nothing can be equally well expressed in prose that is not tedious and supererogatory in verse. My purpose has hitherto been simply to familiarize the highly refined imagination of the more select classes of poetical readers with beautiful idealisms of moral excellence; aware that, until the mind can love, and admire, and trust, and hope, and

Büyük bir şair, bir başkasının yalnızca incelemesi gereken değil, aynı zamanda mutlaka üzerinde çalışması gereken bir tabiat şaheseridir. Zihninin artık görünür evrende güzel olan her şeyin aynası olmaması gerektiğine de, büyük bir çağdaşının eserlerinde var olan güzelliği kendi tefekküründen dışlamaya da aynı bilgelikle ve kolaylıkla karar verebilir. Bunu yapıyormuş gibi görünmek en büyüğü dışında küstahlık olur; onda bile bu, zorlama, gayritabii ve verimsiz durur. Bir şair başkalarının doğasını değiştiren içsel güçlerin ve bu güçleri harekete geçiren ve sürdüren dışsal etkilerin birleşik bir ürünüdür; o bunlardan yalnızca biri değil, her ikisi birdendir. Bu açıdan bakıldığında her insanın zihni, doğanın ve sanatın tüm nesneleriyle, bilincine etki etmesine müsaade ettiği her kelime ve her telkinle değişime uğrar; zihin tüm biçimlerin üstüne düştüğü, ama sonuçta onları tek biçime dönüştüren bir aynadır. Şairler de tıpkı filozoflar, ressamlar, heykeltıraşlar ve müzisyenler gibi, bir anlamda, kendi çağlarının yaratıcıları, başka bir anlamda ise yaratımlarıdır. En yüceler bile bu kuraldan kaçamaz. Homeros ile Hesiodos arasında, Aiskhylos ile Euripides arasında, Vergilius ile Horatius arasında, Dante ile Petrarca arasında, Shakespeare ile Fletcher arasında, Dryden ile Pope arasında benzerlik bulunur; her birinin kendine özgü farklılıklarını içeren genel bir benzerliktir bu. Eğer bu benzerlik taklitten kaynaklanıyorsa, ben de taklit ettiğimi itiraf etmeye hazırım.

Bu vesileyle, bir İskoç filozofun deyişiyle 'dünyayı ıslah etme tutkusuna'—kendisi bu kitabını yazmaya ve yayınlamaya onu hangi tutkunun teşvik ettiğini açıklamayı ihmal etmiştir—sahip olduğumu belirtmeme müsaade edin. Kendi adıma, Paley ve Malthus ile birlikte cennete gitmektense, Platon ve Lord Bacon ile birlikte cehenneme gitmeyi tercih ederim. Ancak şiirsel eserlerimi doğrudan doğruya ıslahat fikrine adadığımı ya da insan hayatı üstüne mantıksal bir sistem oluşturduğumu düşünmek hata olacaktır. Didaktik şiirden nefret ederim; şiirde tat veren hiçbir şey düzyazıda eşit derecede iyi ifade edilemez. Amacım şimdiye kadar sadece şiir okurlarının daha seçkin sınıflarının son derece rafine hayal gücünü ahlaki mükemmelliğin güzel idealizmleriyle tanıştırmaktı; zihin sevene, hayranlık duyana, güvenene, umut edene ve

endure, reasoned principles of moral conduct are seeds cast upon the highway of life which the unconscious passenger tramples into dust, although they would bear the harvest of his happiness. Should I live to accomplish what I purpose, that is, produce a systematical history of what appear to me to be the genuine elements of human society, let not the advocates of injustice and superstition flatter themselves that I should take Æschylus rather than Plato as my model.

The having spoken of myself with unaffected freedom will need little apology with the candid; and let the uncandid consider that they injure me less than their own hearts and minds by misrepresentation. Whatever talents a person may possess to amuse and instruct others, be they ever so inconsiderable, he is yet bound to exert them: if his attempt be ineffectual, let the punishment of an unaccomplished purpose have been sufficient; let none trouble themselves to heap the dust of oblivion upon his efforts; the pile they raise will betray his grave which might otherwise have been unknown.

—PERCY BYSSHE SHELLEY

tahammül edene kadar, ahlaki davranışın gerekçeli ilkelerinin, mutluluğunun hasadını verecek olsalar da, yaşam yolunda yürüyen bilinçsiz yolcunun adımlarıyla toza dönüştürdüğü tohumlar olduğunun farkındayım. Eğer amacımı gerçekleştirecek kadar yaşarsam, yani bana insan toplumunun gerçek unsurları gibi görünen şeylerin sistematik bir tarihini yazacak olursam, adaletsizliğin ve batıl inançların taraftarları, Platon'u değil de Aiskhylos'u örnek aldığım için gururlanmasınlar.

Kendimden, etki altında kalmadan, özgür bir şekilde bahsetmiş olmam, samimi olanlar için pek özür gerektirmeyecektir; samimi olmayanlar da yanlış beyanlarda bulunarak beni, kendi yüreklerinden ve zihinlerinden daha fazla incittiklerini sansınlar. Şayet bir insan başkalarını eğlendirmek ve eğitmek için herhangi bir yeteneğe sahipse, ne kadar önemsiz görünürse görünsün, bunu kullanmakla yükümlüdür: eğer girişimi sonuçsuz kalırsa, bırakalım ulaşılamayan bir hedefin getirdiği azap ona yetsin; kimse onun çabalarının üzerine unutuşun tozunu yığmaya zahmet etmesin; yoksa yükselttikleri yığın, o kişinin başka türlü bilinemeyecek olan mezarına delil olur.

—PERCY BYSSHE SHELLEY

When cities sink by sin, & ye
Who with wingless footsteps trample the sea
And dare upon Shipwreck & Famines track
Sit chattering with joy on the food-loaded wreck

Come, Come, Come

Leave the dead, thro cold & wet
Stretched beneath a nation dead,
Leave the hatred - as in ashes
Fire is left for future burning, -
It will burst in bloodier flashes
When ye stir it soon returning;
Leave the self-contempt implanted
In young spirits sense-enchanted
Misery yet unkindled fuel;
Leave Hell's secrets half-unchanted
To the maniac dreamer: cruel
More than ye can be with hate,
Is he with fear.

Come, Come come

We are steaming up from Hell's wide gate

Prometheus Unbound

A Lyrical Drama in Four Acts

by

Percy Bysshe Shelley



Azade Prometheus

Dört Perdelik Lirik Drama

Percy Bysshe Shelley



Prometheus (1620)
Theodor Rombouts (Flaman; 1597-1637)
Antwerp Kraliyet Güzel Sanatlar Müzesi, Antwerp, Belçika.

Dramatis Personae

PROMETHEUS
DEMOGORGON
ASIA
PANTHEA } Oceanides
IONE
JUPITER
THE EARTH
THE PHANTASM OF JUPITER
OCEAN
THE SPIRIT OF THE EARTH
APOLLO
THE SPIRIT OF THE MOON
MERCURY
SPIRITS OF THE HOURS
HERCULES
SPIRITS
ECHOES
FAUNS
FURIES

Karakterler

PROMETHEUS
DEMOGORGON[1]
ASIA
PANTHEA } Okeanidler[2]
IONE
JÜPİTER[3]
YERYÜZÜ
JÜPİTER'İN HAYALİ
OKYANUS
YERYÜZÜNÜN RUHU
APOLLON[4]
AYIN RUHU
MERKÜR[5]
ZAMANIN RUHU
HERKÜL[6]
RUHLAR
YANKILAR
FAUNLAR[7]
GAZAPLAR

ACT I

SCENE, a Ravine of Icy Rocks in the Indian Caucasus.
PROMETHEUS is discovered bound to the Precipice.

PANTHEA and IONE are seated at his feet. Time, Night.
During the Scene morning slowly breaks.

PROMETHEUS

Monarch of Gods and Daemons, and all Spirits
But One, who throng those bright and rolling worlds
Which Thou and I alone of living things
Behold with sleepless eyes! regard this Earth
Made multitudinous with thy slaves, whom thou
Requitest for knee-worship, prayer, and praise,
And toil, and hecatombs of broken hearts,
With fear and self-contempt and barren hope;
Whilst me, who am thy foe, eyeless in hate,
Hast thou made reign and triumph, to thy scorn,
O'er mine own misery and thy vain revenge.
Three thousand years of sleep—unsheltered hours,
And moments aye divided by keen pangs
Till they seemed years, torture and solitude,
Scorn and despair—these are mine empire:
More glorious far than that which thou surveyest
From thine unenvied throne, O Mighty God!

I. PERDE

SAHNE, Hint Kafkaslarında Buzlu bir Dağ Geçidi.
PROMETHEUS Uçurumdaki bir Kayaya zincirlidir.

PANTHEA ve IONE onun ayaklarının dibine oturmuşlardır.
Gece Vaktidir. Sahne boyunca yavaş yavaş şafak söker.

PROMETHEUS
Tanrıların ve Şeytanların Kralı, ve Birisi hariç
Şu deveran eden parlak dünyaları dolduran tüm Ruhların,
Yaşayanlar içinde yalnız Senin ve Benim
Uykusuz gözlerle baktığımız! Gör bu Yeryüzünü,
Diz çöküp tapınmalarını emrettiğin
Sayısız kölelerine mesken olan; dua, övgü
Ve gayretle, korku, kendini aşağılama ve kısır
Umutlarla dolu kırık kalplerle meskûn olan;
Buna karşı ben, senin düşmanın, nefretinden kör,
Kendi sefaletime, beni aşağılamana, benden aldığın
Gereksiz intikama karşı ben sana iktidar ve zafer verdim.
Üç bin yıllık uyku—korunaksız saatler,
Ve anlar, evet, keskin acılarla bölünen,
Eza ve yalnızlık, alay ve bedbinlik dolu
Yıllara dönüşene değin—işte benim imparatorluğum:
Çok daha şanlı senin hükümranlığından,
Senin kıskanılmayan tahtından, Ey Ulu Tanrı!

Almighty, had I deigned to share the shame
Of thine ill tyranny, and hung not here
Nailed to this wall of eagle-baffling mountain,
Black, wintry, dead, unmeasured; without herb,
Insect, or beast, or shape or sound of life.
Ah me! alas, pain, pain ever, forever!
No change, no pause, no hope! Yet I endure.
I ask the Earth, have not the mountains felt?
I ask yon Heaven, the all-beholding Sun,
Has it not seen? The Sea, in storm or calm,
Heaven's ever-changing shadow, spread below,
Have its deaf waves not heard my agony?
Ah me! alas, pain, pain ever, forever!
The crawling glaciers pierce me with the spears
Of their moon-freezing crystals; the bright chains
Eat with their burning cold into my bones.

Ey muktedir, senin hasta zorbalığının utancını
Paylaşmaktan imtina ettim, ve asılmadım, çivilendim
Buraya, göğünde kartallar dolaşan bu dağın duvarına,
Kara, ayazlı, ölü, uçsuz bucaksız; otsuz, böceksiz,
Hayvansız, hayat izi ve sesi olmayan bu kayalığa.
Ah ben! Maalesef, mütemadi ve namütenahi muzdarip!
Ne değişim, ne durak, ne ümit! Mukavemetle fakat.
Soruyorum Yeryüzüne, hissetmedi mi dağlar?
Soruyorum Gökyüzüne, her şeyi gören Güneş
Görmedi mi bunu? Deniz, fırtınalı ya da sakin,
Göğün her dem değişir gölgesi uzanan aşağılarda,
Sağır dalgaları işitmedi mi kıvranışlarımı?
Ah ben! Maalesef, mütemadi ve namütenahi muzdarip!
Mavi ayazda kristal mızraklarıyla delip geçer beni
Çatırdayan buzullar; iliklerime işler
Yakıcı soğuğuyla parlayan zincirler.

Heaven's winged hound, polluting from thy lips
His beak in poison not his own, tears up
My heart; and shapeless sights come wandering by,
The ghastly people of the realm of dream,
Mocking me; and the Earthquake-fiends are charged
To wrench the rivets from my quivering wounds
When the rocks split and close again behind;
While from their loud abysses howling throng
The genii of the storm, urging the rage
Of whirlwind, and afflict me with keen hail.

Göğün kanatlı tazısı, senin dudaklarının fışkısı,
Zehir içinde gagası kendine ait olmayan, yırtar
Kalbimi; şekilsiz gölgeler gelir dolanarak,
Alay ederler benimle hayalet güruhları
Hayal ülkelerinin; ve Deprem zebanileri buyruklanmıştır
Titreyen yaralarımdan perçin kanırtmaya
Kayalar yarılırken ve kapanırken yeniden artlarında;
Fırtınanın cinleri uluyarak gürlerken
Gürül gürül uçurumlarından, şahlanarak öfkesiyle
Burgaç yelin, kırbaç bir doluyla canıma inerler.